

Sygn. akt V CSK 512/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 listopada 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jan Górowski

SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z powództwa M. Leasing Spółki z o.o.
przeciwko D. Spółce z o.o.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 15 listopada 2012 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 1 czerwca 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego w G.
z dnia 23 lutego 2011 r. i przekazuje sprawę temu Sądowi do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo o zapłatę kary umownej uznając, że odstąpienie od umowy ma moc wsteczną i skutkuje wygaśnięciem *ex tunc* umowy, a w konsekwencji nie istnieje obowiązek zapłaty kary umownej zastrzeżonej na wypadek nienależytego wykonania zobowiązania, wynikającego z umowy, od której odstąpiono.

Apelację powódki oddalił Sąd drugiej instancji, który podzielił i uznał za prawidłowe dotychczasowe ustalenia faktyczne. Sąd ten podzielił też ocenę prawną Sądu pierwszej instancji, że odstąpienie od umowy powoduje jej wygaśnięcie ze skutkiem wstecznym (*ex tunc*).

W ocenie Sądu odwoławczego, powódka nie może więc swojego roszczenia odszkodowawczego opierać na zapisie umowy dotyczącym kary umownej, bo umowa w sensie prawnym już nie istnieje, a ponadto strony nie przewidziały w niej kary umownej za odstąpienie od umowy tylko za opóźnienie w spełnieniu świadczenia. W przypadku odstąpienia od umowy dopuszczalne jest jedynie dochodzenie kary umownej zastrzeżonej właśnie na tę okoliczność odstąpienia, co w sprawie niniejszej nie miało miejsca, bo umowa takiej kary nie zawierała, stwierdził Sąd Apelacyjny.

W ocenie tego Sądu, brak zastrzeżenia w umowie kary umownej za odstąpienie od umowy skutkuje niemożliwością dochodzenia zapłaty kary umownej, bo umowa wygasła i dlatego pozostaje jedynie droga przewidziana w art. 494 k.c.

Wyrok Sądu Apelacyjnego powódka zaskarżyła w całości skargą kasacyjną, opartą na pierwszej podstawie kasacyjnej.

Skarżąca zarzuciła naruszenie art. 494 *in fine* k.c. w zw. z art. 483 § 1 k.c. przez ich niezastosowanie, wobec błędnego przyjęcia, że w następstwie wygaśnięcia umowy wskutek odstąpienia od niej z powodu zwłoki dłużnika powód nie może skorzystać z zapisu o karze umownej przewidzianej w tej umowie za opóźnienie w wykonaniu zobowiązania.

Skarżąca wniosła o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o oddalenie tej skargi i o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, zarzucając bezzasadność zarzutów skarżącej i powołując stanowiska prezentowane w judykaturze.

Z kolei powódka w piśmie procesowym z dnia 18 listopada 2011 r. podtrzymała swoje stanowisko zawarte w skardze kasacyjnej, powołując się również na poglądy wyrażone w orzecznictwie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie, ponieważ okazała się usprawiedliwiona, wobec zasadności zawartego w niej zarzutu błędnej wykładni i w konsekwencji niezastosowania art. 494 *in fine* k.c. w zw. z art. 483 § 1 k.c.

Sąd drugiej instancji dokonał wadliwej interpretacji art. 494 k.c. błędnie przyjmując, że odstąpienie od umowy uprawnia do żądania naprawienia szkody w postaci zapłaty tylko takiej kary umownej, której obowiązek zapłaty zastrzeżono wyłącznie na wypadek odstąpienia od umowy. Sąd ten wykluczył – w razie dokonanego odstąpienia od umowy – istnienie roszczenia o zapłatę kary umownej, która była zastrzeżona w umowie na wypadek opóźnienia w spełnieniu świadczenia niepieniężnego przez sprzedawcę w umówionym terminie, a które to uchybienie terminowi było w niniejszej sprawie przyczyną odstąpienia powódki od umowy.

Z dokonaną przez Sąd Apelacyjny wykładnią art. 494 *in fine* k.c., skutkującą odmową jego zastosowania w odniesieniu do żądania naprawienia szkody przez zapłatę kary umownej zastrzeżonej na wypadek niespełnienia świadczenia w terminie, nie można się zgodzić.

Dominujący w piśmiennictwie pogląd nakazuje bowiem przyjmować, że szkoda podlegająca naprawieniu na podstawie art. 494 k.c. obejmuje zarówno uszczerbek powstały w majątku wierzyciela świadczenia niepieniężnego wskutek braku spełnienia przez kontrahenta w umówionym terminie oczekiwanego świadczenia, jak również utracony zysk, a także ewentualne koszty poniesione już po odstąpieniu od umowy. Pomimo więc bezspornego upadku zobowiązania w następstwie dokonanego przez powodowego kupującego odstąpienia od umowy, wykonanie obowiązku naprawienia szkody, określonego w art. 494 *in fine*

k.c., powinno być oceniane według ogólnych zasad dotyczących wykonania i skutków niewykonania zobowiązania. Jednym z takich skutków niewykonania zobowiązania zgodnie z umową jest obowiązek zapłaty kary umownej zastrzeżonej także na wypadek niespełnienia w terminie świadczenia niepieniężnego.

Powyższa interpretacja wyrażona w doktrynie jest konsekwentnie aprobowana w judykaturze. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 czerwca 2005 r., V CK 105/05 (niepubl.) stanowczo uznał, że nie można podzielać stanowiska, iż skutki prawne odstąpienia od umowy wyłączają dochodzenie kar umownych przewidzianych w tej umowie na wypadek m.in. opóźnienia jej wykonania. W orzeczeniu tym nadto Sąd Najwyższy stwierdził, że powstałe wcześniej roszczenie o zapłatę kar umownych nie traci bytu prawnego także po odstąpieniu od umowy, ponieważ wcześniej już ukształtowane skutki prawne stanu nienależytego wykonania zobowiązania mogą trwać nadal, w tym także roszczenie o zapłatę kary umownej zastrzeżonej na wypadek uchybienia terminowi spełnienia świadczenia.

Również w późniejszym orzeczeniu Sąd Najwyższy stwierdził, że wykonanie prawa odstąpienia od umowy nie pozbawia odstępującego roszczenia o zapłatę kary umownej, zastrzeżonej w tej umowie na wypadek przekroczenia terminu spełnienia świadczenia niepieniężnego (wyrok SN z dnia 5 października 2006 r., IV CSK 157/06, OSNC 2007 r., Nr 7-8, poz. 114). Wskazał w uzasadnieniu tego wyroku także na wcześniejsze stanowisko judykatury w którym nie zakwestionowano utrzymywania się roszczeń o zapłatę kary umownej także po dokonanych odstąpieniu od umowy (wyroki SN: z dnia 26 listopada 2004 r., V CK 411/04, niepubl.; z dnia 6 maja 2004 r., II CK 261/03, niepubl.; i z dnia 15 września 2005 r., II CK 72/05, niepubl.).

W najnowszym orzecznictwie Sąd Najwyższy wyłączył jedynie możliwość łącznego żądania kary umownej zastrzeżonej na wypadek nienależytego wykonania umowy z karą umowną przewidzianą na wypadek odstąpienia od umowy (v. wyrok SN z dnia 24 maja 2012 r., V CSK 260/11, niepubl.), co oczywiście nie jest równoznaczne z zakazem dochodzenia przez stronę kary umownej zastrzeżonej wyłącznie na wypadek nienależytego wykonania umowy, od

której strona ta wcześniej odstąpiła. Uprzednio ukształtowane skutki stanu niewykonania zobowiązania w postaci powstania obowiązku zapłaty kar umownych trwają bowiem nadal pomimo wcześniejszego odstąpienia od umowy.

Dlatego Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną podziela stanowisko wyrażone w uzasadnieniu powołanego wcześniej wyroku SN z dnia 5 października 2006 r., IV CSK 157/06, OSNC 2007, Nr 7-8, poz. 114), a mianowicie, że wykonanie uprawnienia do odstąpienia od umowy wzajemnej znosi jedynie prawa i obowiązki stron należące do jej istoty, natomiast nie znosi powstałego wcześniej stanu odpowiedzialności z tytułu zastrzeżenia kary umownej i powstałych wcześniej przesłanek uzasadniających jej zapłatę.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.